

Rapport – Arbetsgruppen för disciplinärenden

Bakgrund

SUHF Arbetsgruppen för disciplinärenden

SUHF:s presidium tillsatte den 31 augusti 2020 en arbetsgrupp under Expertgruppen för etikfrågor för att arbeta med disciplinärendefrågor.

Arbetet har till syfte att ta utgångspunkt i de frågor som lyftes under den heldag om disciplinfrågor som genomfördes i november 2019.

Uppdrag

Arbetsgruppens uppdrag är att inventera förekomsten av och överväga framtagandet av gemensamma deklARATIONER, rekommendationer eller ramverk vad gäller förebyggande av fusk, anmälan, bedömning och påföljd av disciplinärenden vid landets universitet och högskolor.

Gruppens arbete ska samordnas med andra relevanta SUHF-grupper som hanterar studentfrågor, framför allt Expertgruppen för studieadministrativa frågor.

Sammansättning

Ordförande Katrine Riklund, prorektor, Umeå universitet

Sekreterare Linda Lundmark, universitetsjurist, Umeå universitet

Per Hillbur, prorektor, Malmö universitet

Lars-Erik Nilsson, Lektor i pedagogik, Högskolan i Kristianstad

Christina Olsen Lund, chefsrådman och lagfaren ledamot, Högskolan i Väst

Mattias Wande, universitetsjurist Uppsala universitet

Frånträtt sitt uppdrag under 2022:

Camilla Hahn, handläggare i disciplinnämnden, Linköpings Universitet

Gabriel Aspegren, studentrepresentant, SFS

Från SUHF:s kansli deltar Christopher Sönnerbrandt, senior rådgivare.

Arbetsgruppen har rätt att knyta till sig ytterligare personer som anses behövas för uppdraget.

Aktiviteter

1. Kartläggning av avstängning och verkställighet

Linda Lundmark, UmU och Camilla Hahn, LiU

Kartläggningen har genomförts genom att 35 lärosäten har fått frågor om bedömning av påföljd, den 3 januari 2022 har 26 svarat på frågorna. Ett lärosäte har inte haft några ärenden de senaste åren och av den anledningen inte kunna ge några svar på frågorna. Flera mindre lärosäten har i sina svar angett att de inte har tagit ställning till alla frågeställningar pga. få ärenden totalt.

Avstängningstid – finns det en standard/minsta avstängningstid?

En klar majoritet av lärosätena har en uttalad standardtid vid beslut om avstängning. 11 lärosäten har sex veckor som standardtid, sju har fyra veckor och två lärosäten utgår från åtta veckor.

Grund för en kortare period jämfört med standardtiden?

Det finns en variation i vad som kan anses vara en förmildrande omständighet. Något som flera lärosäten uppger är:

- Oerfaren student
- Ringa omfattning, både antalet hp och omfattningen vid ett plagiat
- Lång handläggningstid
- Konsekvenserna för studenten
- Personliga skäl

Grund för en längre period jämfört med standardtiden?

Här går det att se en större likhet i svaren, omständigheter som leder till en längre avstängning är:

- Upprepade förseelser
- Erfaren student
- Omfattande fusk
- Förslagenhet
- Omfattningen i antalet hp

Samtliga lärosäten som har erfarenhet av återfallsärenden har svarat att det ger en längre avstängning.

Inverkan omfattningen i hp på beslutet

Det skiljer sig åt om omfattningen i antalet hp har en inverkan på beslutet om åtgärd/längden på avstängningen. Övervikten bland svaren lutar åt att det inverkar på beslutet, flera lärosäten betonar att varje fall bedöms utifrån dess omständigheter och att antalet hp kan vara en del i den totala bedömningen.

Verkställighet av beslut

Den genomgång av när beslut om en avstängning träder i kraft visar på tre huvudsakliga rutiner:

- Omedelbart, dvs dagen för mötet
- Dagen efter mötet
- Närmsta måndag efter mötet

Det vanligaste är att den infaller samma dag eller dagen efter sammanträdet med disciplinnämnden. Uppgift saknas från ett flertal lärosäten.

2. Styrdokument och information avseende disciplinärenden

Linda Lundmark UmU

Kartläggningen har genomförts under hösten 2021 genom att alla lärosäten har ombetts skicka de eventuella riktlinjer, handlägningsordningar eller liknande de har med information om disciplinärenden. Därutöver har jag själv besökt lärosätenas hemsidor och tittat på information som kan erhållas via webben.

Sammanfattningsvis kan konstateras att i princip alla lärosäten har information om disciplinärenden i allmänhet och processen och konsekvenser av dessa i synnerhet. Det varierar emellertid en hel del mellan lärosätena på vilket sätt och i vilken omfattning informationen tillhandahålls. En del lärosäten har både klassiska handlägningsordningar avsedda för framförallt anställda, såväl som information på webben som riktar sig direkt till studenter.

3. Förfrågan till lärosäten avseende hantering av s.k. "Självplagiat"

Linda Lundmark Umu

Kartläggningen har genomförts under våren och försommaren 2022 genom att 38 lärosäten har fått frågor om hur de hanterar s.k. självplagiat. Den 1 september 2022 har 19 av dessa lärosäten svarat på frågorna. De frågor som ställdes till lärosätena var följande.

Finns det information för anställda och/eller studenter om självplagiat vid lärosätet? I så fall på vilket sätt och hur ser den informationen ut?

Ett antal lärosäten (9) har information om s.k. självplagiat centralt, några (4) har ingen information och en del (6) har information i annan ordning, t.ex. vid specifika kurser eller på institutionsnivå.

Kan självplagiat bli föremål för disciplinåtgärder?

Om så är fallet, hur resonerar ni kring det? Om så inte är fallet, varför inte?

Av de tillfrågade lärosätena har sexton svarat att självplagiat kan bli föremål för disciplinåtgärder. Många svar har varit utförliga och resonerande och bland annat påpekat vikten av att studenten ska ha tydlig information om vad som gäller och att uppsåtsbedömning i nämnden kan leda till disciplinåtgärd i vissa fall och friande beslut i vissa fall. Den allmänna uppfattningen synes vara den att det är själva vilseledandet som renderar påföljd.

Två lärosäten har svarat att s.k. självplagiat inte kan anses vara uppsåtligt vilseledande och sålunda inte ge någon disciplinpåföljd.

Ett lärosäte har angett att de ännu inte haft något sådant ärende att ta ställning till.

Har ni exempel på gränsdragningsproblem eller andra särskilda frågor som uppstått i samband med hantering av fall av självplagiat?

Några exempel på svar:

- Huruvida tidigare inlämnade, underkända, uppgifter ska räknas som självplagiat eller ej (publicerade eller ej?).
- Hur tydlig informationen har varit. (Har omnämnts av de flesta)
- Uppsåtsfrågan kan vara komplex i dessa ärenden.
- Vad ÄR egentligen tillåtet och förbjudet? Vad är det vi vill motverka?

4. Uppsåtsutredning

Chefsrådman Christina Olsen-Lund. Lagfaren ledamot, Högskolan i Väst.

Christina har tittat närmare på hur det juridiska begreppet uppsåt hanteras när lärosätena ska bedöma om studenter har fuskat i samband med examination. Nedan följer en kort sammanfattning av hennes slutsatser.

Utredningen handlar, i vid mening, om uppsåtsbedömningen när en student "fuskat" (10 kap. 1 § 1 högskoleförordning [1993:100]). Högskoleförordningen föreskriver disciplinåtgärd för *försök att vilseleda*. Försök kännetecknas inte bara av vad man gör utan framför allt av vad man har för avsikt att göra, vad man försöker göra (uppsåt). I svensk straffrätt skiljer man mellan tre uppsåtsformer; avsiktsuppsåt (syfte), insiktsuppsåt (praktisk visshet) och likgiltighetsuppsåt (likgiltig inställning till följden av en handling). Det är inte nödvändigt att identifiera vilken form av uppsåt som föreligger. Det viktiga är att vara noga med gränsen mellan likgiltighetsuppsåt och oaktsamhet.

Likgiltighetsuppsåt skulle kunna tolkas som att en student 1) insett risken för att hen använder ett otillåtet hjälpmedel (eller gör något annat otillåtet) samt 2) att studenten varit likgiltig till att användningen av hjälpmedlet faktiskt förverkligar ett vilseledande. Likgiltigheten måste alltså föreligga till själva vilseledandet.

Oaktsamhet innebär i korthet att man *inte insåg men hade skälig anledning att antaga*. Man insåg inte att det var fråga om ett vilseledande men man borde ha insett det. Gränsen mellan oaktsamhet och likgiltighetsuppsåt är emellertid ofta svår att dra. Givet straffrättsliga principer bör man vid tvivel stanna vid att det är fråga om oaktsamhet.

Det går inte att utläsa direkt av 10 kap. 1 § 1 högskoleförordningen vilka hjälpmedel som är otillåtna. Problematiken illustreras av att en student (felaktigt) tror att ett hjälpmedel är tillåtet – då får villfarelsen betydelse för uppsåtet att vilseleda. Här är plagiat extra svårt att bedöma då situationen kan uppstå att en student påstår sig veta vad ett plagiat är men saknar förmåga att förstå när ett plagiat faktiskt är för handen. Om studenten inte uppfattar det som plagiat, trots att hen på ett teoretiskt plan kan redogöra för innehållet i lärosätets regler för plagiat; är det då rimligt att påstå att vederbörande har plagierat i syfte att vilseleda? Akademisk textåtervinning eller s.k. *självplagiat* vållar härutöver vissa säregna problem i bedömningen.

På ett översiktligt plan visar praxis en någorlunda enhetlig bild. Beviskravet för relevanta omständigheter är att det *klart ska framgå av utredningen*. Om en students förklaring inte framstår som osannolik måste omständigheten gentemot studentens uppgifter vara klarlagd.

Om lärosätet har som allmän regel att studenterna är skyldiga att ta reda på vilka regler som gäller för en specifik examination måste det visas att studenten känner till den allmänna regeln. Vilka regler som gäller för den specifika examinationen har lärosätet eller examinator en skyldighet att klart redogöra för. En student har skäl att inte känna till en specifik regel om universitet brustit i att klart

redogöra för regler i den specifika examinationen. Att studenten har studerat vid lärosätet under åtminstone ett år har godtagits som bevis för att studenten anses ha insikt om allmänna regler vid lärosätet. Om det vid lärosätet inte finns någon sådan allmän regel om att student är skyldig att ta reda på vilka regler som gäller för specifik situation eller om studenten inte visas känna till den regeln måste insikt om varje examinations regler visas i det enskilda fallet.

Om anvisningarna anger att det är fråga om en uppgift som ska utföras gemensamt tycks utgångspunkten vara att var och en i en grupp ansvarar för det som lämnas in gemensamt. Övriga gruppmedlemmar anses ha ansvar för att en gruppmedlem försökt vilseleda har om likgiltighetsuppsåt föreligger. Om man har någon form av insikt kring att ens medstudent försöker vilseleda måste man reagera – förhåller man sig likgiltig till gruppmedlemmens vilseledande föreligger likgiltighetsuppsåt.

Ifråga om samarbete, att studenter tillsammans försöka vilseleda examinator, måste det för varje student som deltar i samarbetet åtminstone visas likgiltighetsuppsåt till att ha försökt vilseleda.

Det största problemet vad gäller plagiat och, framför allt, självplagiat är att utröna vad som är regler eller etablerad praxis inom ämnet respektive vad som utgör ett *försök att vilseleda* examinator.

Särskilt när det gäller självplagiat har akademins olika discipliner svårt att enas; dels om hur regler, dels om hur praxis faktiskt ser ut. Likaså skiljer sig synen på vad som är tillåtet respektive otillåtet självplagiat åt beroende på om det gäller student på grundutbildningen, forskarutbildningen eller senior forskare. Vad gäller självplagiat finns endast underrättspraxis och den kan i vissa delar ifrågasättas relativt huruvida det verkligen prövats om studenten haft *uppsåt att vilseleda* examinator.

Viktigt att betänka är att disciplinnämndens beslut *inte* ska handla om huruvida plagiat eller självplagiat har förekommit (oavsett vad man lägger i begreppen) utan om huruvida ett försök till *vilseledande* har skett. Alltför dåliga kunskaper i källhantering och dylikt kan leda till underkänt. Endast försök att vilseleda kan, enligt 10 kap. 1 § 1 högskoleförordningen, leda till disciplinåtgärd.

5. Webinarium

Per Hillbur, ordförande disciplinnämnd Malmö universitet

Arbetsgruppen har utifrån sitt uppdrag att ta fram gemensamma rekommendationer tidigt lyft frågan om gemensamma nationella seminarier, som kan användas för erfarenhetsutbyte mellan nämnder, men även för kunskapsutveckling inom området. Då arbetsgruppen tillkommit under pandemin och i "on-line-läge" har det känts naturligt att planera för webinarier, för att kunna få en bred uppslutning från landets lärosäten.

Vi har känt att det varit stor efterfrågan att diskutera disciplinfrågor, och det första webinariet, som hölls **den 23 maj 2022**, lockade hela 107 anmälda från ett 30-tal lärosäten. Syftet med webinariet var *dels* att introducera arbetsgruppens uppgift kring nationella rekommendationer, *dels* att göra en djupdykning i ett tema som engagerar nämnder vid lärosätena. Temat denna gång var *Bedömning av påföljd vid disciplinären*. Vid webinariet gav Christina Olsen Lundh en introducerande presentation om uppsåt (*Vad är det vi bestraffar?*) och denna diskuterades sedan i smågrupper tillsammans med erfarenhetsutbyte kring praktiker och omständigheter kring "tid för avstängning". Det senare är ett område där det i arbetsgruppens sammanställningar visar sig finnas olika tillämpningar vid lärosätena, vilket bland annat reser frågan om rättssäkerhet för studenterna.

Sammanställning av gruppdiskussioner gjordes i padlet, och här följer några nedslag av det som lyftes i gruppdiskussionerna:

- För- och nackdelar med uttalad praxis för tid för avstängning; Rättssäkerhet och likabehandling viktiga, samtidigt som varje fall måste bedömas utifrån sitt sammanhang
- Nationella riktlinjer bör vara i form av rekommendationer, där möjlighet till avsteg finns i unika ärenden
- Viktigt att fortsätta diskussioner om och hur vi tar hänsyn till konsekvenser av avstängning i våra beslut

Vid detta tillfälle fanns det även utrymme att föreslå teman för kommande webinarier, till exempel:

- Plagiat/självplagiat: definitioner och tillämpning
- Internutbildning på lärosätena för att förebygga fusk/oaktsamhet
- Uppsåt – analys och fallbeskrivningar
- Handläggningsrutiner vid lärosätena; information till lärare och studenter

Det andra webinariet hölls **den 24 november 2022**, dit 116 var anmälda från 31 lärosäten. Temat var; *Bedömning av disciplinära åtgärder, denna gång med fall från verkligheten.*

Syftet med webinariet var att fördjupa diskussionerna kring frågan om uppsåt i samband med misstänkt vilseledande och lyfta frågan om s.k. självplagiat. Vidare hade tre ärenden från verkligheten, givetvis anonymiserade, sammanställts med ett antal frågeställningar. Dessa skickades till deltagarna efter webinariet med en uppmaning att inkomma med svar från respektive lärosäte senast den 28 februari 2023.

Vid webinariet gav Christina Olsen Lundh en presentation om gränsdragningen mellan uppsåt (straffbart) och oaktsamhet (inte straffbart) samt om begreppet självplagiat. Därefter följde diskussion i mindre grupper om sex personer. Lars-Erik Nilsson höll en presentation som belyste frågan om självplagiat i ett vidare perspektiv och introducerade de tre ärenden som skickades till deltagarna vid webinariet som de själva får möjlighet att fundera över. Frågorna som deltagarna erhållit med ska skickas till Linda Lundmark vid Umeå universitet senast den 28 februari 2023. Genom att ge lärosätena möjlighet att bedöma samma ärenden hoppas utredningsgruppen få en konkret uppfattning om nuläget.

Under 2023 finns ytterligare webinarier inplanerade.

6. UKÄ

Vid gruppens sammankomst den 24 oktober 2022 deltog Marie Kalroth och Annika Pontén från Universitetskanslersämbetet – UKÄ. UKÄ har fått i uppdrag av regeringen att göra en pilotgranskning av uppdragsutbildning vid landets lärosäten och ville få gruppens synpunkter inom ett antal områden. Mötet avsåg frågor om hantering av vilseledande av deltagare i uppdragsutbildning och det framkom bland annat att det för närvarande inte finns något stöd i lag för att anmäla och utreda deltagare i uppdragsutbildning för misstänkt vilseledande då dessa inte anses vara studenter enligt högskoleförordningens definition. Det är inte heller lämpligt att två parter avtalar om att bestraffa en tredje, extern, part. Bortsett från ett antal praktiska svårigheter med avstängning och liknande i samband med uppdragsutbildning så kvarstår hindret om att lagstöd saknas för sanktioner.

7. Fortsatt arbete

Arbetsgruppen kommer att, genom ovan beskrivna aktiviteter, ha samlat in material och synpunkter från många universitet och högskolor runtom i landet. Syftet är att bearbeta inkommet material med ambition att skapa ett vägledande dokument som ska kunna användas av landets lärosäten för att underlätta deras arbete vid bedömning av disciplinärenden.

Vidare planerar arbetsgruppen att även fortsättningsvis arrangera minst ett webinarium per termin för kunskapsutbyte och diskussion om aktuella frågor på området.

Umeå den 13 december 2022 på uppdrag av Arbetsgruppen för disciplinärenden:

Ordförande Katrine Riklund, prorektor vid Umeå universitet

Sekreterare Linda Lundmark, universitetsjurist vid Umeå universitet